

Waarom humanist?

Waarom humanist? Dat heeft U zich denk ik al meer dan eens afgevraagd. Ik bedoel niet dat het voor U een vraag zou zijn waarom U denkt zoals U dat nu eenmaal doet. Maar wel dat velen van ons het met zichzelf niet altijd eens zijn of ze zich nu humanist moeten noemen. En ook is het de vraag of men zich eigenlijk bij een humanistische organisatie zou moeten aansluiten. Is het zo niet? U heeft dat denk ik ook wel eens overwogen.

Vorige week stuitte ik ook weer op die kwestie. Ik had een gesprek met een meisje van even in de twintig over het humanisme. Al gauw bleek dat ze volkomen humanistisch dacht. Bent U misschien lid van het Humanistisch Verbond? vroeg ik toen allicht. Nee, zei ze, want ik hou niet van hokjes. Het deed me direct weer denken aan een gebeurtenis die een kennis van mij jaren geleden heeft meegemaakt. Hij was met zijn schoolklas naar een dierentuin gegaan. Ergens stond een hok open dat leeg was. Een van de jongens glipte naar binnen. Om aap te spelen denk ik. De anderen gingen direct op de grap in en dromden samen om de kooi. Opeens werd de jongen binnen blijkbaar getroffen door de situatie waaraan hij een nieuw gezichtspunt ontdekte: Nou zitten jullie allemaal achter de tralies, riep hij zijn vriendjes toe. Ik weet niet of de vriendjes hebben geprotesteerd. Maar er valt iets te zeggen voor het standpunt van de jongen in het hok. Voor en achter zijn betrekkelijke begrippen. En binnen en buiten ook. En het kan wel eens gebeuren dat de ruimte buiten de afrastering kleiner is dan die daar binnen. Vooral in modern aangelegde dierentuinen.

* * *

Maar nu laat ik mijn beeldspraak maar schieten. U heeft natuurlijk allang begrepen waar ik heen wil. Wij humanisten hebben helemaal niet het gevoel door humanisme of door onze organisaties in onze bewegingsvrijheid beperkt te worden. Want het kenmerk van dat humanisme en zijn organisaties is juist hun openheid. En wij voelen ons er helemaal niet door belemmerd in ons contact met andersdenkenden. Integendeel! Juist het feit dat men weet, waar wij staan en wat men aan ons heeft, maakt het gesprek pas goed mogelijk. En niet alleen het gesprek, maar ook het contact en soms ook de samenwerking: Wat ons betreft zoveel mogelijk contact en zo uitgebreid mogelijke samenwerking. Het heeft mij altijd getroffen dat er juist door het bestaan van een humanistische beweging zoveel contact is gekomen tussen ons en andersdenkenden. Ook al is er tegelijkertijd heel wat tam-tam geweest in pers en parlement.

Trouwens, over hokjes gesproken: Ik laat me niet wijs maken dat niet-humanistische buitenkerkelijken zoveel gemakkelijker opgaan in het grote geheel van ons volk. Ze zijn ten opzichte van hun christelijke medeburgers vaak agressiever dan wij. En terecht verloochenen ze hun overtuiging niet als dat zo te pas komt. Ze vormen net zo goed een duidelijk omlinnde groep in ons volk. Alléén: ze hebben geen middel om gezamenlijk voor hun ideeën op te komen, en ook geen apparaat om hun solidariteit met hun buitenkerkelijke lotgenoten te bewijzen. In dit opzicht leunen ze tegen de humanistische organisaties aan. En vaak geven ze ook wel te kennen het heel goed te vinden dat die organisaties er zijn en hun werk doen. Maar het is duidelijk dat dat alleen kan als er mensen zijn, en genoeg mensen, die er hun tijd en geld voor over hebben. Als U daar vrede mee heeft, kan ik er niets aan doen. Maar ik zou me voor drie of twee gulden per maand niet laten kennen.

Ik ga er natuurlijk van uit dat de zaak zelf de moeite waard is. Die hele geschiedenis met het humanisme is naar mijn vaste overtuiging niet zo maar een gril. Maar een reactie op de vragen waarvoor de tijd ons stelt. Als we iets geleerd hebben van crisis en oorlog, bezetting en onderdrukking, chaos en dreiging, dan is

het wel dat de mens en zijn waardigheid door het slijk gehaald werd; dat het respect voor het eigenlijke menszijn verloren ging; dat leed en ellende, vervolging en marteling het leven voor tallozen tot een hel maakte? En waarom? Ten dele omdat eigenbelang en machtsbegeerte hun spel met hun dreven. Maar voor een groter deel omdat we elkaar met alle geweld — ja, met alle geweld — en tegen onze zin naar het geluk willen drijven. Bolsjewisme en fascisme, maar ook inquisitie en fanatisme zijn daar de uitingen van. Feitelijke verachting van de menselijke persoon, met zijn kleinigheid en zijn tekortkomingen, maar ook met zijn verlangens en zijn hoop waren daarvan het gevolg.

Dat hebben we gezien. En we hebben gezien dat dit alles zijn kans kreeg in een wereld die voor een deel ontkerkend was. Maar wij konden in herkerstening van die wereld geen oplossing zien. Om te beginnen al omdat het christendom zich te vaak met dergelijke mensonwaardige praktijken vereenzelvigd heeft. Er zit in het christendom zelf trouwens een stuk onderschikking van de levende mens aan de godsdienstige idee, vooral in het katholicisme. Ik beweer niet dat dit altijd het geval moet zijn, dat hangt van de opvatting der christenen af, maar voor een niet-christen is het toch allerm minst vanzelfsprekend de handhaving van de menselijke waardigheid bij het christendom te zoeken. Daarom worden wij voor de vraag geplaatst of wij zelf in onze overtuiging een tegenwicht weten te vinden tegen de verachting der menselijkheid. Dat is geen gril, maar een levensnoodzaak. Zo is het moderne humanisme tot wat het nu is.

Dat maakt ook dat de vorm die het gekregen heeft, niet willekeurig is. Als niet godsdienstige overtuiging kan het niet uitgaan van godsdienstige openbaring. De normen voor denken en doen kan het niet vinden in een van buiten komend „gij zult”, maar moet het vinden in het mens-zijn zelf. Daarmee zet het zich meteen af tegen andere niet-godsdienstige stelsels die hun normen ontleen aan een abstracte idee omtrent het menselijk geluk en een toekomstige samenleving, zoals het communisme. En daarmee neemt het ook stelling tegen stelsels, zoals het fascisme, die de mens ondergeschikt maken aan de (bovendien nog verkeerd begrepen) biologische rasbelangen of de politieke staatsmacht. Aan de andere kant moet het de menselijke persoon hooghouden zonder hem te idealiseren; het moet individualiserend zijn zonder te vervallen tot een extreem individualisme, waarin voor gemeenschap en verbondenheid nauwelijks nog plaats is.

*
* *

En dan nog iets: Wat nodig is, is niet in de eerste plaats een theorie van het mens-zijn, een beschouwing van samenleving en cultuur, maar iets veel directers dan theorie en beschouwing, een impuls, een stimulans, iets wat ons inwendig stuwt, en, in samenhang brengt met medemens en wereld. Dat kan niet een deelovertuiging zijn, bijvoorbeeld voor opvoeding of gezin, politiek of cultuur. Maar het moet het gehele bestaan omvatten in al zijn aspecten, en het gehele menszijn met al zijn mogelijkheden. Het moet kunnen bezielen tot verantwoordelijk en toegewijd leven. Het moet in de volle zin van het woord levensovertuiging zijn.

Het humanisme als geestelijke grondslag voor het moderne leven moet een samenhang tot uitdrukking brengen van onze impulsen en geestelijke verworvenheden. Het zal het geheel van de persoonlijkheid moeten omvatten in al zijn bestaansverhoudingen, en hem zijn plaats moeten doen vinden in het geheel der werkelijkheid waarop hij betrokken is. Aldus dient het een aanwijzing te zijn van het geheel der geestelijke waarden die de mens bezielen en hem met zijn gehele persoon betrekken op het geheel van zijn bestaansverhoudingen. Zulk een levensovertuiging kan een steun zijn voor ons zelf en anderen, zij kan onze houding in het leven bepalen onder de norm van een waarachtig mens zijn, en kan ons doen volharden in onze zuiverste impulsen, ondanks ontmoediging en teleurstelling. Zo kan een spontane, echte en verantwoorde menselijkheid een richtsnoer worden in het leven van U en mij en vele anderen. Opdat wij niet in sleur en kleurloosheid ten onder gaan. Zo ook, hebben wij misschien iets te zeggen tot de jeugd, die bij alle scepticisme en vrees voor holle leuzen niettemin hunkert naar een zinvolle levensovertuiging.

Zo een levensovertuiging is niet een kwestie die ons alleen zelf aangaat, hoe persoonlijk zij in wezen ook is. Want de tijd daagt ons uit daarvan te getuigen en haar te maken tot een werkzame kracht tegen ontmenselijking en barbarij, die ons allen heel reëel en voortdurend bedreigen. En daarvoor is het getuigenis alleen zelfs nog niet genoeg, maar het vergt dat wij ons ook een apparaat verschaffen om feitelijk uitdrukking te geven aan onze verbondenheid met allen, die aan hun lot overgelaten, dreigen te bezwijken en onder te gaan in ontmenselijking van onze wereld. Zullen we daartoe de kracht hebben? Want het is geen kleine taak die we daarmee op ons nemen; niet voor een ogenblik, maar voor jaren, voor een heel

leven. Kunnen we dat wel aan?

Laat is er dit van zeggen: U herinnert zich nog wel de oorlogsjaren met hun angst, hun gebrek, hun duisternis. Toen zult U ook wel eens bij U zelf gezegd hebben, temidden van al die narigheid, temidden van schreeuwend onrecht en machteloze woede, temidden van sombere grauwheid ook: als ik het overleef zal ik van het leven toch iets meer trachten te maken, dan zal ik de tot nu toe verzuimde kansen trachten te gebruiken. Als ik de kans krijg! Was dat niet het gevoel dat ons in 1945 ook bezielde? Nu moet dan alles anders worden. Nu moet het leven werkelijk de moeite waard worden. Herinnert U het zich nog? Sindsdien zijn meer dan tien jaar verlopen, en de sleur dreigt ons weer te overmeesteren. De sleur en de ontmoediging. Niettemin hebben we nu de kansen waar naar wij toen hunkerden. Bij al ontoereikendheid van het ogenblik, is er nu toch de gelegenheid om vrij uit op de bres te staan voor het levende menszijn en van het leven iets te maken. Welnu humanisten zijn ook zij, die die gelegenheid niet voorbij willen laten gaan; die gedreven worden door de wetenschap dat het ogenblik ze maar één keer gegeven wordt, niet om te theoretiseren, maar om hun verantwoordelijkheid te aangaan. Ze kunnen niet anders, omdat ze het verlangen van 1945 niet vergeten konden.

DR. J. P. VAN PRAAG.

Wist U

dat het Humanistisch Verbond de volgende periodieken uitgeeft?

REKENSCHAP

driemaandelijks tijdschrift voor wetenschap en cultuur. Abonnementsprijs: f 7,50 per jaar; voor donateurs en contribuanten van de Stichting Socrates en voor studenten f 6.—

MENS EN WERELD

Actueel en veelzijdig.
Hoofdredacteur: Dr H. Bongers; redactie-secr. J. van Straten; vaste medewerkers o.m. dr J. C. Brandt Corstius, H. G. Cannegieter, Hella Haasse, drs H. Herbers, P. Krug, J. B. Meyer, dr O. Noordenbos, dr J. P. van Praag, dr D. H. Prins, P. C. J. Reyne en mr A. Stempels.

Verschijnt om de veertien dagen.
Abonnementsprijs: f 3,50 per jaar voor leden.
Voor niet-leden f 6.—

WOORD VAN DE WEEK

Humanistische radiolezingen, gehouden voor de Vara-microfoon op zondagochtenden.
Abonnementsprijs: f 1,— per kwartaal.

Centraal Bureau Humanistisch Verbond. Bleyenburgstraat 1, Utrecht. Tel. 10163, giro 304960.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
4 NOVEMBER 1956

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie en redactie: Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1.— p. kwart., losse numm. f 0.20, buitenland f 4.60 p.j.